

Rozdział 5
Reakcja Unii Europejskiej
na katastrofę w elektrowni jądrowej
w Fukushima

(Aleksandra Januszevska)

Aleksandra Januszewska

11 marca 2011 r. nastąpił incydent nuklearny w elektrowni jądrowej Fukushima I w Japonii, który był bezpośrednim następstwem trzęsienia ziemi w Regionie Tōhoku¹. Nuklearna awaria w Fukushimie osiągnęła najwyższy poziom w siedmiostopniowej Międzynarodowej Skali Zdarzeń Jądrowych i Radiologicznych (INES), a niektórzy eksperci i naukowcy uznali ją za najpoważniejszą katastrofę w historii energii jądrowej. Dla porównania: katastrofa z Three Mile Island (1979, Stany Zjednoczone) osiągnęła piąty stopień, zaś wypadek w elektrowni jądrowej w Czarnobylu (1986, Ukraina) – siódmy stopień we wspomnianej skali².

Wydarzenia w Fukushimie doprowadziły do wielu reakcji na świecie, w tym reakcji Unii Europejskiej. Państwa członkowskie zdały sobie sprawę, że „kryzys w Fukushimie doprowadził do ponownej oceny polityki energetycznej na świecie, zwłaszcza w Japonii i Europie”³. Europejczycy, którzy doświadczyli katastrofy jądrowej w Czarnobylu w dniu 26 kwietnia 1986 r., byli szczególnie świadomi zagrożenia i powagi sytuacji. Co zaskakujące, działania podejmowane przez poszczególne państwa członkowskie znacznie się różniły. Presja społeczna w państwach UE spowodowała, że wydarzenia w Japonii zaczęły mieć znaczący wpływ na rozwój energii jądrowej w poszczególnych państwach członkowskich. Celem niniejszego rozdziału jest ukazanie działań, jakie Unia Europejska podjęła po katastrofie

-
- 1 P.Y. Lipsy, K.E. Kushida, T. Incerti, *The Fukushima Disaster and Japan's Nuclear Plant Vulnerability in Comparative Perspective*, „Environmental Science & Technology” 2013, vol. 47, no. 12.
 - 2 United States Nuclear Regulatory Commission, *Backgrounder on the Three Mile Island Accident*, www.nrc.gov/reading-rm/doc-collections/fact-sheets/3mile-isle.html (data dostępu: 12.12.2017).
 - 3 Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Tokio, Seminarium dot. bezpieczeństwa energetycznego UE i Japonii, www.tokio.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/gospodarka/2011_12_02_seminarium_o_bezpieczenstwie-energetycznym?printMode=true (data dostępu: 21.01.2018).

w Fukushima, oraz wskazanie różnic w reakcjach między członkami UE, a mówiąc dokładniej – Niemcami i Francją. Przedstawiono źródła i bodźce, które prowadziły do konkretnych reakcji w konkretnych obszarach, oraz to, jak wypadek z Fukushimy wpływał na sytuację państw członkowskich, a także jakie wnioski na przyszłość zostały wyciągnięte przez UE.

W pierwszej części rozdziału przedstawiony zostanie ogólny obraz reakcji Unii Europejskiej, aby w następnych fragmentach omówić dokładniej: odpowiedź w zakresie polityki energetycznej, w zakresie stosunków gospodarczych oraz pomocy humanitarnej. Kolejna część ukazuje różnice w reakcjach państw członkowskich, a dokładniej Niemiec i Francji. Ostatni podrozdział podsumowuje całość rozważań.

5.1. Reakcja Unii Europejskiej

Po dramatycznych wydarzeniach, jakie spotkały Japonię, Unia Europejska wyraziła solidarność, wsparcie i chęć pomocy⁴. Państwa członkowskie koordynowane przez Mechanizm Ochrony Ludności zapewniły finansową i materialną pomoc. Wysłano wielu wybitnych ekspertów z dziedziny energii jądrowej, aby wspierali ekspertów japońskich. Poziom promieniowanie był cały czas monitorowany. Zalecono, aby wszystkie elektrownie jądrowe na terenie Unii Europejskiej zostały poddane testom według tych samych, wcześniej ustalonych kryteriów. Rada Europejska zwróciła się do Komisji o dokonanie przeglądu oraz oceny istniejących ram prawnych regulujących bezpieczeństwo obiektów jądrowych oraz o zaproponowanie koniecznych zmian⁵. Jednocześnie po wydarzeniach w Fukushima wykonano wiele pracy, aby zintensyfikować stosunki gospodarcze między dwoma partnerami. Choć nastąpił spadek importu japońskich produktów do Unii Europejskiej, to nie był on tak wysoki, jakiego można by oczekiwać w takich okolicznościach. I tak w 2012 r. odnotowano spadek rzędu 7,9% w stosunku do roku poprzedniego. O wiele większą zmianę odnotowano po światowym kryzysie finansowym z 2008 r. – wtedy import zmniejszył się o 23,6%⁶.

4 European Commission, *Solidarity with Japan: the assistance of the European Union following the triple disaster*, MEMO/11/261, Brussels 2011

5 Dyrektywa Rady 2014/87/EURATOM z dnia 8 lipca 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2009/71/Euratom ustanawiającą wspólnotowe ramy bezpieczeństwa jądrowego obiektów jądrowych, Dz.Urz. UE.

6 Directorate General for Trade, European Union, *Trade in Goods with Japan*, www.trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113403.pdf (data dostępu: 19.12.2017).

Mieszkańcy państw członkowskich bardzo wyraźnie okazali niechęć w stosunku do wykorzystywania energii jądrowej oraz obawy z tym związane. Incydent z Fukushima wywołał wiele protestów i działań przeciwko tej formie produkcji energii. W marcu 2011 r. w Berlinie w antynuklearnych demonstracjach uczestniczyło ponad 200 tys. osób⁷. W tej sytuacji szczególną uwagę Unia Europejska poświęciła debacie o odnawialnych źródłach energii. 17 marca 2011 r. Connie Hedegaard, unijna komisarz ds. zmian klimatu, powiedziała, że generowanie energii z turbin wiatrowych może być znacznie tańsze niż budowa nowych elektrowni jądrowych⁸. Najbardziej antynuklearną postawę przyjęły Niemcy – w kraju tym wielokrotnie podkreślano konieczność wygaszenia reaktorów atomowych. W 1998 r. kanclerz Gerhard Schröder zapowiedział, że Niemcy do 2022 r. całkowicie zrezygnują z energii atomowej. W 2009 r., po wygranych wyborach, kanclerz Angela Merkel ogłosiła opóźnienie w wygaszaniu reaktorów o kolejne lata. Wydarzenia z Fukushima znacząco wpłynęły na opinię publiczną, która stanowczo domagała się zamknięcia elektrowni. Sytuacja zmusiła niemiecki rząd do przywrócenia terminu narzuconego przez rząd Gerharda Schrödera⁹. W innych krajach europejskich rozwój energetyki jądrowej utrzymywał dotychczasowy poziom, a w państwach, gdzie reaktory jeszcze nie powstały, cały czas planowano ich budowę.

Ponadto środowiska naukowe, dyplomatyczne i polityczne zorganizowały wiele spotkań poświęconych katastrofie w Fukushima oraz dalszej polityce energetycznej Unii Europejskiej i Japonii. Na przykład 2 grudnia 2012 r. w Tokio odbyła się konferencja „Europejska i japońska polityka energetyczna po Fukushima”. Została ona zorganizowana przez Delegację Unii Europejskiej w Japonii, Ambasadę RP w Japonii, Ambasadę Węgierską w Japonii oraz Centrum Współpracy Przemysłowej UE-Japonia.

7 D. Stamp, *Germany Suspends Deal to Extend Nuclear Plants' Life*, www.reuters.com/article/us-germany-nuclear-extension/germany-suspends-deal-to-extend-nuclear-plants-life-idUSTRE72D5WX20110314 (data dostępu: 12.12.2017).

8 F. Harvey, T. Macalister, *Wind Power Cheaper than Nuclear, says EU Climate Chief*, www.theguardian.com/environment/2011/mar/17/wind-cheaper-nuclear-eu-climate (data dostępu: 10.12.2017).

9 K. Appun, *The History behind Germany's Nuclear Phase-out*, www.cleanenergywire.org/factsheets/history-behind-germanys-nuclear-phase-out (data dostępu: 12.01.2018).

5.2. Odpowiedź Unii Europejskiej w zakresie polityki energetycznej

Wypadek w elektrowni jądrowej w Fukushima przede wszystkim wywołał dyskusję o samej energii atomowej. Największe gospodarki świata, w tym Unia Europejska, zadawały sobie pytanie o potrzebę reformy polityki energetycznej. Rozpoczęto dyskusję na temat bezpieczeństwa europejskich elektrowni jądrowych. Co więcej, katastrofa w Fukushima okazała się pretekstem do aktywnego zaangażowania grup lobbujących przeciwko powstaniu kolejnych elektrowni na obszarach państw członkowskich. Było oczywiste, że Unia Europejska nie może pozwolić sobie na chaos i dezinformację swoich obywateli, w związku z czym podjęto specjalne zadania mające na celu uspokojenie opinii publicznej i wykazanie rzeczywistego stanu i jakości europejskich elektrowni jądrowych.

Po pierwsze Rada Europejska w dniach 24–25 marca 2011 r. zdecydowała, że we wszystkich elektrowniach jądrowych w UE odbędzie się kompleksowa ocena ryzyka i bezpieczeństwa. Był to pierwszy raz w historii, kiedy wszystkie 132 reaktory nuklearne na terenie UE zostały jednocześnie sprawdzone i przetestowane¹⁰. W cały proces zaangażowano dwie instytucje: Europejską Grupę Organów Regulacyjnych ds. Bezpieczeństwa Jądrowego (ENSREG) i Stowarzyszenie Zachodnioeuropejskich Organów Nadzoru Instalacji Jądrowych (WENRA). Testy warunków skrajnych i wzajemne przeglądy koncentrowały się głównie na trzech punktach: zagrożeniach naturalnych, utracie systemów bezpieczeństwa i zarządzaniu w trakcie poważnych wypadków¹¹. Głównym celem było sprawdzenie, czy elektrownie jądrowe mogą radzić sobie z problemem niespodziewanych wydarzeń, które oznaczają nie tylko katastrofy spowodowane naturą, ale także wydarzenia związane z popełnianymi przez człowieka błędami czy atakami terrorystycznymi¹². Ocena odbyła się w 15 krajach Unii Europejskiej, a także w Szwajcarii i na Ukrainie. W całym projekcie wzięła udział znacząca liczba naukowców, ekspertów i recenzentów. Wszystkie raporty z 17 krajów zostały ze-

10 P. Jamet, *European Union Response to Fukushima – European Stress Tests and Peer Review*, www.iaea.org/inis/collection/NCLCollectionStore/_Public/46/001/46001477.pdf (data dostępu: 21.01.2018).

11 *Ibidem*.

12 European Commission, *What Has the EU Done after the Fukushima Accident?*, Brussels 2012.

brane i podsumowane, co pozwoliło ENSREG na utworzenie końcowego sprawozdania. Zgodnie z komunikatem Komisji do Rady i Parlamentu Europejskiego w sprawie kompleksowych ocen ryzyka i bezpieczeństwa elektrowni jądrowych w Unii Europejskiej i związanych z nimi działań można wyciągnąć następujące wnioski¹³:

- państwa członkowskie poprawiły jakość sprzętu jądrowego, są w trakcie ulepszeń lub planują takie działania;
- wykryto wszystkie uchybienia i błędy oraz priorytetowo zajęto się ich naprawą;
- umocniono dialog „między podmiotami zajmującymi się bezpieczeństwem a podmiotami zajmującymi się ochroną”.

W celu wypełnienia założeń sprawozdania złożonego przez ENSREG Komisja przedstawiła sugestie i konieczne do zrealizowania kroki:

1. „Komisja przedstawi ambitną zmianę dyrektywy UE w sprawie bezpieczeństwa jądrowego”.
2. Rada Europejska powinna zmobilizować państwa członkowskie oraz państwa trzecie do wprowadzenia i wdrożenia zaleceń przeprowadzonych testów.
3. Program „Horizon 2020 – Euratom” będzie cały czas rozwijany („wymiana między Państwami Członkowskimi personelu pracującego w dziedzinie jądrowej”).
4. „Komisja będzie nadal wspierać działania naukowe mające na celu dalszą harmonizację ocen i praktyk w zakresie bezpieczeństwa jądrowego w UE”¹⁴.

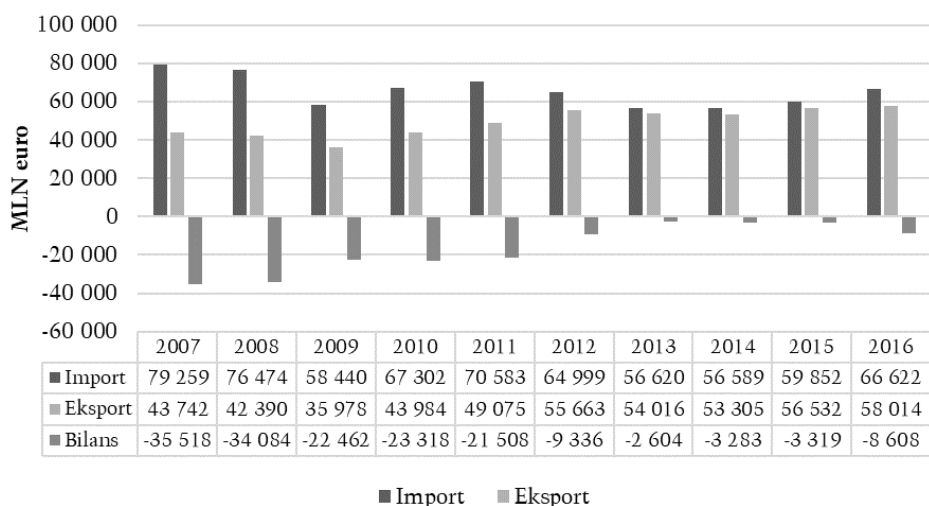
5.3. Odpowiedź Unii Europejskiej w kwestii stosunków gospodarczych

Trzęsienie ziemi w Tōhoku oraz katastrofa w Fukushima negatywnie wpłynęły nie tylko na mieszkańców Japonii, ale również na całą japońską gospodarkę. Ze względu na obawy przed zanieczyszczoną żywnością oraz innymi produktami ustanowiono dodatkowe wzmocnione kontrole produktów importowanych z Japonii do UE. Wprowadzone przez Komisję

13 *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the comprehensive risk and safety assessments („stress tests”) of nuclear power plants in the European Union and related activities*, COM/2012/0571, Brussels 4.10.2012.

14 *Ibidem*.

rozporządzenie wymagało wystawienia przez władze Japonii dodatkowej deklaracji poświadczającej, że dany produkt nie zawiera niedozwolonego w UE poziomu radionuklidów. Dodatkowo importerzy zostali zobligowani, aby z dwudniowym wyprzedzeniem powiadamiać kompetentne państwowe instytucje o przybyciu towarów z Japonii¹⁵. W tych nieoczekiwanych okolicznościach wiele japońskich fabryk i firm musiało zawiesić działalność, a co za tym idzie – import niektórych towarów został zatrzymany. Wpłynęło to na wszystkie światowe rynki¹⁶.

Wykres 8. Bilans handlowy UE z Japonią w latach 2007–2016 (w mln euro)

Źródło: Directorate General for Trade, *European Union, Trade in Goods with Japan*, www.trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113403.pdf (data dostępu: 19.12.2017).

Japonia jest szóstym światowym partnerem handlowym UE i drugim w Azji, zaraz po Chinach. Przed wydarzeniami w Fukushima (2011) wszystkie japońskie inwestycje w Europie w latach 2008–2013 wyniosły

15 Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 297/2011 z dnia 25 marca 2011 r. wprowadzające specjalne warunki regulujące przywóz paszy i żywności pochodzących lub wysyłanych z Japonii w następstwie wypadku w elektrowni jądrowej Fukushima, Dz.Urz. UE, L 80/5, Bruksela, 26.03.2011.

16 M. Capdevila, S. Maas, *Evaluation of Civil Protection Mechanism – Case study report – Earthquake Japan 2011*, www.ec.europa.eu/echo/files/evaluation/2015/CPM_case_study_japan_en.pdf (data dostępu: 12.12.2017).

24,7 mld euro. Przez lata stosunki gospodarcze pozostawały stabilne, bez wyraźnej zmiany w sektorach. Patrząc na wykres 8, można zauważyć, że w następnych latach po katastrofie w Fukushima import z Japonii do UE zmalał – z 70,583 mln euro w 2011 r. do 56,574 mln euro w 2014 r. W tym samym czasie eksport z UE do Japonii lekko wzrósł. Dane wskazują negatywny wpływ na import z Japonii, ale nadal roczna stopa wzrostu w latach 2012–2016, zarówno przy imporcie (0,6%), jak i w eksporcie (1,1%), była dodatnia¹⁷. Zgodnie z rozporządzeniem Komisji produkty z prefektur: Fukushima, Gunma, Ibaraki, Tochigi, Miyagi, Yamagata, Niigata, Nagano, Yamanashi, Saitama, Tokio, Chiba i Kanagawa zostały objęte szczególnym nadzorem. Produkty pochodzące z tych prefektur musiały posiadać deklaracje o niezawieraniu radionuklidów, a dokładniej jodu-131, cezu-134 i cezu-137, niedozwolonego w UE. Dodatkowo wymagano załączenia analizy laboratoryjnej, a dokumenty musiały być podpisane przez przedstawiciela upoważnionego organu w Japonii¹⁸. Można przypuszczać, że inne prefektury, niewymienione w dokumencie, skorzystały z tej sytuacji i zwiększyły swój eksport. Byłaby to również odpowiedź na pytanie, dlaczego ogólny bilans handlowy nie zmienił się tak znacząco.

Rozporządzenie wykonawcze Komisji (nr 297/2011)¹⁹ wprowadziło nowe wytyczne dla państw członkowskich. Szczególny nacisk kładziono na sprawdzanie żywności i produktów pochodzących bezpośrednio z regionu narażonego na największą radioaktywność. Wśród najbardziej kontrolowanych produktów były: mleko, szpinak, produkty zwierzęce, ryby i produkty rybne. Mimo to dodatkowe ograniczenia w przywozie japońskich produktów nie miały szczególnego wpływu na ogólny rozwój stosunków handlowych. Dwa miesiące po Fukushima, w maju 2011 r., rozpoczęto przygotowania do podpisania umowy o wolnym handlu między UE a Japonią. W listopadzie 2012 r. Komisja Europejska uzyskała aprobatę Rady Europejskiej i rozpoczęły się oficjalne negocjacje. Ponadto 1 lutego 2013 r. zniesiono trwający od 12 lat zakaz importu europejskiej wołowiny do Japonii. Został on wprowadzony z powodu rozprzestrzeniania się

17 Dyrekcja Generalna ds. Handlu, www.ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/countries/japan/ (data dostępu: 9.04.2019).

18 Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 297/2011 z dnia 25 marca 2011 r. wprowadzające specjalne warunki regulujące przywóz paszy i żywności pochodzących lub wysyłanych z Japonii w następstwie wypadku w elektrowni jądrowej Fukushima, Dz.Urz. UE, L80/50.

19 *Ibidem*.

wirusa „szalonych krów” (BSE). 25 marca 2013 r. liderzy UE i Japonii podjęli decyzję o rozpoczęciu negocjacji odnośnie do strategicznego partnerstwa gospodarczego oraz umowy o wolnym handlu²⁰.

5.4. Pomoc humanitarna od Unii Europejskiej dla Japonii

Tragedia, która spotkała Japonię, przede wszystkim zapoczątkowała proces pomocy płynącej z całego świata. Należy przypomnieć, że katastrofa w Fukushima była spowodowana trzęsieniem ziemi. Według sił bezpieczeństwa Japonii klęska pochłonęła życie blisko 16 tys. ofiar, a ponad 6 tys. osób zostało rannych. W chwili katastrofy prawie 6 mln gospodarstw domowych zostało odłączonych od energii elektrycznej²¹. Katastrofa o takim rozmiarze wywołała natychmiastową reakcję międzynarodową. W tym przypadku Unia Europejska wykorzystwała swój Mechanizm Ochrony Ludności (Civil Protection Mechanism, CPR²²). Cały proces rozpoczął się już w dniu wystąpienia wstrząsów. Centrum Monitoringu i Informacji zwróciło się do państw uczestniczących w CPR, aby wspólnie przygotować różne rozwiązania, w przypadku gdy Japonia oficjalnie poprosi o pomoc. Był to pierwszy raz, kiedy wysoko rozwinięta i zaawansowana technicznie Japonia musiała przyjąć pomoc międzynarodową, ponieważ nie miała doświadczenia w takich działaniach. Ponadto występowały różnice kulturowe, które mogły doprowadzić do nieporozumień i uniemożliwiły pełne wykorzystanie europejskiego Mechanizmu Ochrony Ludności. Brak informacji ze strony władz japońskich stanowił również istotną przeszkodę w skutecznym funkcjonowaniu służb. Koordynowane przez MIC Państwa Uczestniczące udzieliły wsparcia zarówno finansowego, jak i rzeczowego. Razem 19 państw²³

20 E. Trojnar, *Unia Europejska – Japonia: wyzwania współpracy w cieniu katastrofy w Fukushima*, „TEKA Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych” 2014, t. 9, s. 179–191, www.pan-ol.lublin.pl/wydawnictwa/TPol9/Trojnar.pdf (data dostępu: 17.09.2018).

21 M. Capdevila, S. Maas, *op. cit.*

22 Mechanizm ustanowiony w celu umożliwienia skoordynowanej pomocy świadczonej przez państwa uczestniczące ofiarom klęsk żywiołowych oraz tych spowodowanych przez człowieka. Mechanizm może być wykorzystywany nie tylko w Europie, ale i na całym świecie.

23 Austria, Bułgaria, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Holandia, Irlandia, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Niemcy, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania.

i DG ECHO (Dyrekcja Generalna Komisji Europejskiej ds. Pomocy Humanitarnej i Ochrony Ludności) przekazały sumę 15,8 mln euro. Największe wsparcie wśród państw okazały: Austria – 1,2 mln euro, Holandia – 1 mln euro oraz Irlandia – 1 mln euro. DG ECHO zapewniło 10 mln euro. Poza tym państwa uczestniczące dostarczyły ogromną ilość koców, jedzenia, wody mineralnej, śpiworów, rękawic itp. Tabela 5 przedstawia pomoc finansową i rzeczową świadczoną przez darczyńców.

Tabela 5. Pomoc finansowa oraz rzeczowa udzielona Japonii przez kraje europejskie po katastrofie w Fukushima

Państwo uczestniczące	Łączna wartość pomocy finansowej oraz pomocy materialnej (w euro)	Pomoc materialna
Austria	1 200 000	Jedzenie, woda butelkowana oraz leki
Bułgaria	–	Koce, jedzenie, woda butelkowana
Czechy	205 000	–
Dania	110 435	23 310 koców
Estonia	200 000	–
Finlandia	500 000	50 przyrządów do pomiaru promieniowania
Francja	54 549	100 000 masek papierowych, 10 t jedzenia, żele antyseptyczne, 8000 koców, przyrządy do pomiaru promieniowania, detektory, stroje ochronne, rękawiczki i maski, 100 t boru, 100 000 butelek wody pitnej
Niemcy	630 000	–
Grecja	100 000	–
Węgry	33 345	16,7 t jedzenia
Irlandia	1 000 000	–
Łotwa	142 288	–
Litwa	67 707	2000 koców, 300 śpiworów
Luksemburg	150 000	–
Holandia	1 008 391	1998 materacy
Słowacja	150 000	14 namiotów, 112 śpiworów, 4000 sztuk ubrań, 1000 par butów
Słowenia	137 900	–
Szwecja	25 458	100 00 par rękawiczek, 296 par kaloszy

Tabela 5 (cd.)

Państwo uczestniczące	Łączna wartość pomocy finansowej oraz pomocy materialnej (w euro)	Pomoc materialna
Zjednoczone Królestwo	–	103 tony wody butelkowanej pitnej
DG ECHO	10 000 000	Zapewnienie kosztów przelotów
SUMA	15 800 000	400 t

Źródło: M. Capdevila, S. Maas, *Evaluation of Civil Protection Mechanism Case Study Report Earthquake Japan 2011*, European Commission, listopad 2014, www.ec.europa.eu/echo/files/evaluation/2015/CPM_case_study.

5.5. Różnice w reakcjach państw członkowskich

Oprócz wspólnej polityki i wspólnych działań w ramach Unii Europejskiej państwa członkowskie na katastrofę elektrowni jądrowej w Fukushimie odpowiedziały także indywidualnie. Unia Europejska to organizacja międzynarodowa, której członkami są państwa o zróżnicowanych systemach ekonomicznych i politycznych oraz historii. Zróżnicowanie źródeł energii w krajach, a także sytuacji politycznej i społecznej to główne przyczyny różnych reakcji poszczególnych członków. Dla porównania można wskazać przykład Niemiec i Francji. Oba kraje w sposób zupełnie odmienny zareagowały na wydarzenia w Japonii, co dodatkowo potwierdza różnorodność polityk prowadzonych przez państwa oraz wskazuje na różne uwarunkowania.

5.5.1. Niemcy

Ruch antynuklearny w Niemczech ma swoją długą historię. Wydarzenia z Fukushima były głównym bodźcem do protestów na terenie całego państwa. W marcu 2011 r. ponad 200 000 osób protestowało przeciwko energii jądrowej. Najbardziej spektakularne było utworzenie „ludzkiego łańcucha” o długości 45 km – ze stolicy Badenii-Wirtembergii, Stuttgartu, do elektrowni jądrowej Neckarwestheim I²⁴. Plany wygaszania reaktorów zostały przedstawione już w 1998 r. przez kanc-

24 D. Stamp, *op. cit.*

lerza Gerharda Schrödera. To właśnie wtedy wskazano jako ostateczną datę rok 2022. Kolejne wybory przyniosły zwycięstwo Unii Chrześcijańsko-Demokratycznej (CDU), a kanclerzem została Angela Merkel. Po wyborach ogłosiła, że elektrownie zostaną zamknięte z kilkuletnim opóźnieniem. Katastrofa w Fukushima i zdecydowana reakcja niemieckiego społeczeństwa wymusiła na rządzie niemieckim powrót do założeń polityki Gerharda Schrödera. Rząd przedstawił w czerwcu 2011 r. decyzję o rezygnacji Niemiec z energii jądrowej do końca 2022 r. Jednocześnie przyjęto pakiet projektów ustaw mających na celu przyspieszenie rozwoju odnawialnych źródeł energii w kraju. Decyzja rządu była poparta sprawozdaniem Komitetu Etyki – specjalnej grupy ekspertów, która podjęła się zbadania możliwości rezygnacji z wykorzystania energii jądrowej przez Niemcy. Zgodnie z zapisami osiem najstarszych elektrowni zostało zlikwidowanych na stałe, a pozostałe dziewięć zostanie powoli zamknięte do roku 2022²⁵. Niemcy były jedynym krajem pośród państw członkowskich, który tak znacząco i zdecydowanie zareagował na skutek kryzysu w Fukushima. Decyzja ta doprowadziła do dość ciekawej sytuacji: EON, RWE i Vattenfall (firmy zajmujące się energetyką jądrową) pozwały Niemcy, twierdząc, że zmiana polityki energetycznej po Fukushima szkodzi ich interesom i zamykanie elektrowni jądrowych, którymi owe firmy zarządzały, powinno zostać zrekompensowane²⁶. Być może to zbyt daleko idący wniosek, ale taka radykalna decyzja w sprawie całkowitego wygaszenia elektrowni jądrowych mogła być podyktowana próbą wywierania wpływu na społeczeństwo i zyskania głosów wyborców w nadchodzących wyborach w 2013 r.²⁷

5.5.2. Francja

Francja, po Stanach Zjednoczonych, jest drugim co do wielkości największym supermocarstwem atomowym na świecie. Prawie 75% energii elektrycznej zużywanej we Francji pochodzi z tego źródła²⁸.

25 H.M. Kepplinger, R. Lemke, *Instrumentalizing Fukushima. Comparing Media Coverage of Fukushima in Germany, France, the United Kingdom, and Switzerland*, „Political Communication” 2015, vol. 33, no. 3 (data dostępu: 21.01.2018).

26 G. Chazan, *Eon and RWE sue German government over nuclear shutdown*, www.ft.com/content/df44d1ee-e792-11e5-bc31-138df2ae9ee6 (data dostępu: 21.01.2018).

27 D. Stamp, *op. cit.*

28 World Nuclear Association, *Nuclear Power in France*, www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-a-f/france.aspx (data dostępu: 19.01.2018).

Po wydarzeniach z Fukushima tysiące osób wzięło udział w protestach przeciwko produkcji energii atomowej. Głównym postulatem było zamknięcie najstarszej elektrowni w Fessenheim. W przeciwieństwie do Niemiec rząd francuski odrzucił ideę rezygnacji z rozwoju energetyki jądrowej. Premier François Fillon zlecił audyt we wszystkich francuskich jednostkach zajmujących się energią atomową. Prace miały skoncentrować się na ryzyku związanym z katastrofami naturalnymi, utratą wody chłodzącej, utratą energii oraz na zarządzaniu w czasie sytuacji kryzysowych²⁹. Nicolas Sarkozy, ówczesny prezydent Francji (2007–2012), był przeciwny grupom, które lobbowały na rzecz ograniczenia energii jądrowej we Francji. Przedstawiciele rządu francuskiego wielokrotnie podkreślali, że elektrownie jądrowe w kraju są dobrze przygotowane na wszelkie klęski żywiołowe. Należy podkreślić, że energia jądrowa daje niezależność energetyczną Francji, a więc gwarantuje jej bezpieczeństwo energetyczne, co jest prawdopodobnie najważniejszym argumentem przemawiającym za postawą rządu francuskiego. Dodatkowym argumentem może być fakt, że zanieczyszczenie środowiska we Francji jest mniejsze niż w Niemczech czy Wielkiej Brytanii³⁰.

Konkluzje

Analiza powyższego materiału pozwala na wyciągnięcie następujących wniosków:

- Unia Europejska nie pozostała obojętna na wydarzenia z Fukushima. Trudna sytuacja nie miała jednak istotnego wpływu na stosunki gospodarcze między Unią Europejską a Japonią. Zwiększono kontrolę sprowadzanych produktów, ale dodatkowe procedury nie wpłynęły znacząco na import do Unii Europejskiej. Trzeba było dołożyć wszelkich starań, aby w czasie kryzysu strategiczne i ważne partnerstwo handlowe Unii nie poniosło większych strat. Dwa lata po katastrofie rozpoczęto zaawansowane prace nad umową o wolnym handlu i strategicznym partnerstwie

29 Nuclear Safety Authority, *The Prime Minister asks ASN for an audit of French nuclear facilities*, www.french-nuclear-safety.fr/Information/News-releases/The-Prime-Minister-asks-ASN-for-an-audit-of-French-nuclear-facilities (data dostępu: 10.01.2018).

30 European Environment Agency, *Air Pollution – State and impacts (France)*, www.eea.europa.eu/soer/countries/fr/air-pollution-state-and-impacts-france (data dostępu: 20.01.2018); C. Harris, *Which Countries in Europe Cause the Most Air Pollution Damage?*, www.euronews.com/2014/11/27/which-countries-in-europe-cause-the-most-air-pollution-damage (data dostępu: 19.01.2018).

gospodarczym między UE a Japonią. Większość państw członkowskich nie zrezygnowała z programów nuklearnych, a Japonia jest jednym z największych dostawców nowych technologii związanych z energią jądrową.

- Kraje europejskie, a zwłaszcza członkowie Unii Europejskiej, nie są narażone na trzęsienie ziemi, tsunami czy tornado w tak dużym stopniu, jak mieszkańcy wysp japońskich. Można domniemywać, że właśnie te uwarunkowania ograniczyły reakcję Unii Europejskiej wyłącznie do zorganizowania działań zapobiegawczych w zakresie programu „Kompleksowe oceny ryzyka i bezpieczeństwa (testy warunków skrajnych) elektrowni jądrowych”. Dodatkowo wydarzenia z Fukushima zbiegły się w czasie z momentem, w którym Europa musiała stawić czoło kryzysowi migracyjnemu i zintensyfikować działania przeciwko fali ataków terrorystycznych. Z drugiej strony awaria elektrowni jądrowej w Fukushima spowodowała, że Unia Europejska po raz pierwszy w historii sprawdziła elektrownie atomowe w granicach wszystkich państw członkowskich.

- Skala zniszczeń po wypadku w Fukushima była ograniczona tylko do jednego kraju, jednak wywołała powszechne reakcje na świecie, szczególnie w krajach europejskich. Konsekwencje katastrofy obejmują wiele aspektów: ekonomiczny, społeczny, polityczny i środowiskowy. Reakcje poszczególnych państw różniły się od siebie. Większość krajów, które wykorzystują energię jądrową lub są w trakcie włączania jej do swojej polityki energetycznej, zadeklarowała sprawdzenie standardów bezpieczeństwa elektrowni jądrowych i kontynuowanie ich programów. Presja społeczna w państwach UE wykazała, że wydarzenia w Japonii mają znaczący wpływ na rozwój energii jądrowej w poszczególnych państwach członkowskich. Niemcy były jedynym krajem, który zrezygnował z programu nuklearnego. Francja, biorąc pod uwagę bezpieczeństwo energetyczne, skutecznie broniła się przed presją publiczną.

- Unia Europejska jako całość nie odgrywała znaczącej roli w pomocy humanitarnej dla Japonii po trzęsieniu ziemi, tsunami i katastrofie w Fukushima. Główną rolę odegrały państwa członkowskie, jednak nadal koordynowane przez Unię Europejską. Pomoc dla Japonii okazała się skomplikowana. Będąc już krajem rozwiniętym, Japonia wcześniej nie doświadczyła tego rodzaju sytuacji. Dodatkowym problemem było zadziwiające opóźnienie władz japońskich w przekazywaniu bieżących informacji. Wystąpiły również różnice kulturowe (na przykład preferowany przez Japończyków pośredni sposób prowadzenia rozmów czy przekazywania informacji).

Bibliografia

- Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Tokio, Seminarium dot. bezpieczeństwa energetycznego UE i Japonii, 2011, www.tokio.msz.gov.pl/pl/wspolpraca_dwustronna/gospodarka/2011_12_02_seminarium_o_bezpieczenstwie-energetycznym?printMode=true (data dostępu: 21.01.2018).
- Appun K., *The History behind Germany's Nuclear Phase-out*. *Clean Energy Wire*, 2018, www.cleanenergywire.org/factsheets/history-behind-germanys-nuclear-phase-out (data dostępu: 12.01.2018).
- Capdevila M., Maas S., *Evaluation of Civil Protection Mechanism – Case study report – Earthquake Japan 2011*, Komisja Europejska. ICF Consulting Services Ltd 2011, www.ec.europa.eu/echo/files/evaluation/2015/CPM_case_study_japan_en.pdf (data dostępu: 12.12.2017).
- Chazan G., *Eon and RWE sue German Government over Nuclear Shutdown*, „Financial Times” 2016, www.ft.com/content/df44d1ee-e792-11e5-bc31-138df2ae9ee6 (data dostępu: 21.01.2018).
- Directorate General for Trade, *European Union, Trade in Goods with Japan*, European Commission, Brussels 2017, www.trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113403.pdf (data dostępu: 19.12.2017).
- European Commission, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on the comprehensive risk and safety assessments („stress tests”) of nuclear power plants in the European Union and related activities, 10.04.2012, Dz.Urz. UE, www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52012DC0571 (data dostępu: 10.12.2017).
- European Commission, *Solidarity with Japan: the assistance of the European Union following the triple disaster*, 29.04.2011, Brussels, www.europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-261_en.htm (data dostępu: 21.01.2018).
- European Commission, *What has the EU done after the Fukushima accident?*, 06.03.2012, Brussels, www.europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-157_en.htm (data dostępu: 12.12.2017).
- European Environment Agency, *Air Pollution – state and impacts (France)*, 2010, www.eea.europa.eu/soer/countries/fr/air-pollution-state-and-impacts-france (data dostępu: 20.01.2018).
- Harris Ch., *Which Countries in Europe Cause the Most Air Pollution Damage?*, „Euronews” 2014, www.euronews.com/2014/11/27/which-countries-in-europe-cause-the-most-air-pollution-damage (data dostępu: 19.01.2018).
- Harvey F., Macalister T., *Wind power cheaper than nuclear, says EU climate chief*, „The Guardian” 2011, www.theguardian.com/environment/2011/mar/17/wind-cheaper-nuclear-eu-climate (data dostępu: 10.12.2017).
- Jamet P., *European Union Response to Fukushima – European Stress Tests and Peer Review*, International Atomic Energy Agency, Stuttgart 2012, www.iaea.org/inis/collection/NCLCollectionStore/_Public/46/001/46001477.pdf (data dostępu: 21.01.2018).
- Kepplinger H.M., Lemke R., *Instrumentalizing Fukushima. Comparing Media Coverage of Fukushima in Germany, France, the United Kingdom, and Switzerland*, „Political Communication” 2015, no 33 (3), s. 351–373. DOI: 10.1080/10584609.2015.1022240.
- Komisja Europejska, Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 297/2011 z dnia 25 marca 2011 r. wprowadzające specjalne warunki regulujące przywóz paszy i żywności pochodzących lub wysyłanych z Japonii w następstwie wypadku w elektrowni jądrowej

- Fukushima, Dz.Urz. UE, L 80/5, 26.03.2018, www.eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A02011R0297-20110525 (data dostępu: 12.12.2017).
- Lipsy P.Y., Kushida K.E., Incerti T., *The Fukushima Disaster and Japan's Nuclear Plant Vulnerability in Comparative Perspective*, „Environmental Science & Technology” 2013, vol. 47 (12), s. 6082–6088, DOI: 10.1021/es4004813.
- Nuclear Safety Authority, *The Prime Minister Asks ASN for an Audit of French Nuclear Facilities*, 24.03.2011, www.french-nuclear-safety.fr/Information/News-releases/The-Prime-Minister-asks-ASN-for-an-audit-of-French-nuclear-facilities (data dostępu: 10.01.2018).
- Rada Unii Europejskiej, Dyrektywa Rady 2014/87/EURATOM z dnia 8 lipca 2014 r. zmieniająca dyrektywę 2009/71/Euratom ustanawiającą wspólnotowe ramy bezpieczeństwa jądowego obiektów jądrowych, 08.07.2014, Dz.Urz. UE, www.eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex%3A32014L0087 (data dostępu: 20.01.2018).
- Stamp D., *Germany Suspends Deal to Extend Nuclear Plants' Life*, „Reuters”, 14.03.2011, www.reuters.com/article/us-germany-nuclear-extension/germany-suspends-deal-to-extend-nuclear-plants-life-idUSTRE72D5WX20110314 (data dostępu: 12.12.2017).
- Trojnar E., *Unia Europejska – Japonia: wyzwania współpracy w cieniu katastrofy w Fukushima*, „TEKA Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych” 2014, nr 9, s. 179–191, www.pan-ol.lublin.pl/wydawnictwa/TPol9/Trojnar.pdf (data dostępu: 15.09.2018).
- United States Nuclear Regulatory Commission, *Backgrounder on the Three Mile Island Accident*, December 2014, www.nrc.gov/reading-rm/doc-collections/fact-sheets/3mile-isle.html (data dostępu: 12.12.2017).
- World Nuclear Association, *Nuclear Power in France*, 2017, www.world-nuclear.org/information-library/country-profiles/countries-a-f/france.aspx (data dostępu: 19.01.2018).